

Avtaler om bruk av beskyttet innhold i kunstig intelligens

Fullmakter fra rettighetshaverne

Innledning

Kopinor ble opprettet i 1980 og samler 23 opphaver- og utgiverorganisasjoner. Bakgrunnen var at skoler og arbeidsplasser i stadig økende utstrekning tok i bruk fotokopiering til å fremstille nye eksemplarer av opphavsrettslig beskyttet innhold hentet fra bøker, blader, aviser m.m.

I stedet for å forby bruken eller vente på at det offentlige skulle gå inn og regulere ved hjelp av fribruksregler, unntak eller tvangslisenser, gikk rettighetshaverne sammen for å lisensiere bruken mot vederlag. Strategien må sies å ha vært en suksess, og Kopinor har siden starten hentet inn **over 8,5 milliarder kroner** til rettighetshaverne.

Kopieringen til undervisning og intern bruk i virksomheter ble fra 1990-tallet i økende grad digital. Kopinors organer besluttet tidlig at avtaler om digital bruk skulle være en del av virksomheten, og i 1999 ble det utarbeidet et drøftingsnotat der medlemsorganisasjonene blant annet ble spurt om de ønsket at Kopinor inngikk generelle avtaler om digital kopiering og om de ønsket bistand til å sikre at de hadde grunnlag til å overdra fullmakter fra sine medlemmer.

Som et resultat av denne prosessen fikk Kopinor fullmakt til å inngå avtaler om digital bruk på alle områder unntatt dagspresse (senere har dagspresse blitt inkludert i avtaler for undervisning). De første avtalene om digital kopiering kom i 2008, og i 2012 kom Bokhylla-avtalen om tilgjengeliggjøring på internett.

Med generativ kunstig intelligens står vi overfor et nytt teknologisprang og nye brukerbehov. Igjen står vi overfor problemstillingen om å inngå avtaler, håndheve forbud eller akseptere offentlige reguleringer.

Svaret er ikke gitt, og i Kopinor er det styret som er delegert oppgaven å inngå avtaler på rettighetshavernes vegne. Men det er medlemsorganisasjonene som må beslutte om KI skal være et lisensieringsområde for Kopinor og som på sine medlemmers vegne i så fall må sikre at Kopinor har de nødvendige fullmakter til å inngå eventuelle avtaler.

Kopinor ber derfor om tilbakemelding fra medlemsorganisasjonene på om dere ønsker at Kopinor, på ikke-eksklusivt grunnlag, skal forvalte deres medlemmers rettigheter ved lisensiering av beskyttet innhold til bruk i kunstig intelligens.

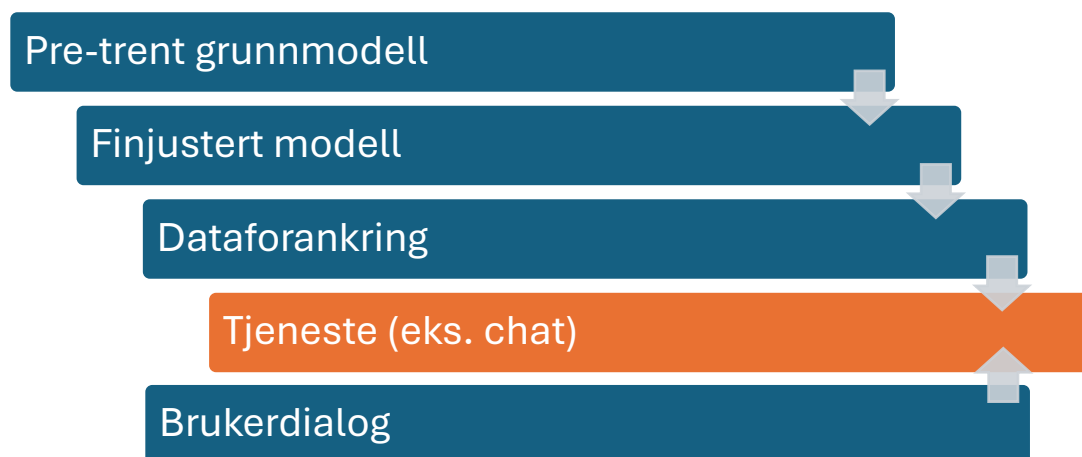
Dette notatet er ment å gi bakgrunnsinformasjon slik at organisasjonene skal kunne gjøre gode beslutninger. Se mer om den videre prosessen for tilbakemelding på siste side.

For mer informasjon om ulike sider ved generativ KI, henviser vi til de tre KI@K-notatene som ble utarbeidet tidligere i 2024.

Avtaler om bruk i kunstig intelligens

Teknologien bak generativ kunstig intelligens utvikles i svært høyt tempo, og nye løsninger lanseres nærmest fra uke til uke. Det som imidlertid ligger fast, er at utviklingen av språkmodeller skjer ved maskinlæring basert på store mengder tekst, hvorav mye er opphavsrettslig beskyttet. Tilsvarende brukes opphavsrettslig beskyttede bilder og musikkverk til å fremstille spesialiserte KI-tjenester.

Trinnene i utviklingen av KI-tjenester er ikke klart definerte, men figuren nedenfor er et bilde på en typisk prosess. I alle trinnene kan beskyttet materiale inngå, fra *grunnleggende trening* av modellen, via *finjustering* på spesialiserte datasett til *dataforankring*, der modellen kobles opp mot faktiske datakilder. I tillegg vil brukeren i mange tilfeller bruke beskyttet materiale, for eksempel hvis hen ber KI-tjenesten om å lage en oppsummering av en utgitt tekst.

En forenklet oversikt over trinnene i utviklingen og bruk av en KI-tjeneste. På alle trinn, fra grunntrening til brukerens innmatninger, kan det forekomme bruk av opphavsrettslig beskyttet materiale.

Nasjonalbiblioteket

I desember 2023 ba Kultur- og likestillingsdepartementet Nasjonalbiblioteket (NB) om å sette i gang et forskningsprosjekt som skulle undersøke verdien av opphavsrettslig beskyttet materiale i trening av norske generative språkmodeller. NB skulle videre vurdere grunnlaget for en eventuell kompensasjonsordning for norske rettighetshavere, og eventuelt utarbeide forslag til en slik ordning.

Forskningsprosjektet fikk navnet Mímir og ble gjennomført i samarbeid med Universitetet i Oslo og NTNU (NorwAI). Det ble trent til sammen 17 modeller basert på ulike korpus og konfigurasjoner. Prosjektrapporten (juli 2024) konkluderer med at «opphavsrettsbeskyttet materiale bidrar til forbedring av modellens ytelse». Det pekes særlig på fagtekster og medieinnhold.

Høsten 2024 gjennomfører NB og Kopinor forberedende samtaler om et prinsipielt rammeverk for en modell for kompensasjon for trening på rettighetsbelagt materiale i norske språkmodeller.

Avtaler

Kopinor legger følgende prinsipper til grunn for sitt arbeid med KI:

1. Ved maskinlæring og mating av KI-verktøy skjer det en **eksemplarframstilling** som betinger tillatelse eller hjemmel i lov
2. Det skal avtales **vederlag** når det gis en slik tillatelse
3. Det skal være **åpenhet** om hvilke verk eller type verk som benyttes og hvordan de benyttes
4. Det skal som hovedregel være en rett til å **reservere** seg fra avtalen
5. Avtalen skal begrenses slik at den **ikke skader** rettighetshavernes legitime interesser og normal utnyttelse av verk

Som vist ovenfor vil beskyttet materiale kunne brukes i alle trinn i utvikling og bruk av KI-modeller. Derfor vil det også kunne være aktuelt med avtaler for ulike typer bruk:

Trening av grunnmodeller/språkmodeller

Dette gjelder masseutnyttelse av verk hvor volum er essensielt. Eventuelle forhandlinger med Nasjonalbiblioteket hører inn her.

Fintrening eller forankring for utvikling av tjenester

Dette kan gjelde kommersielle og ikke-kommersielle tjenester, og utnyttelse av mange verk eller et mer spesialisert utvalg. Rollefordelingen mellom Kopinor og de enkelte rettighetshaverne på dette området må avklares nærmere.

Intern kopiering og bruk av KI-verktøy eller tjenester

Når brukere mater KI-verktøy med beskyttet innhold, skjer en eksemplarframstilling som naturlig kan lisensieres som en utvidelse av de eksisterende kopieringsavtalene for undervisning og arbeidsplasskopiering.

Det er for tidlig å si hvilken potensiell økonomisk verdi som ligger i kollektiv lisensiering av disse tre ovennevnte områdene. Dels snakker vi om helt nye områder og upløyd mark, slik som lisensiering for trening av grunnmodeller. Dels vil det handle om å møte behov og styrke vår posisjon overfor eksisterende avtaleparter der tradisjonell kopiering for intern bruk og i undervisning kan suppleres, eller til dels erstattes, av bruk av KI-verktøy.

Men dersom rettighetshaverne skal sikres vederlag for masseutnyttelse av verk, er det vanskelig å se noe godt alternativ til kollektiv lisensiering.

Lovgivning

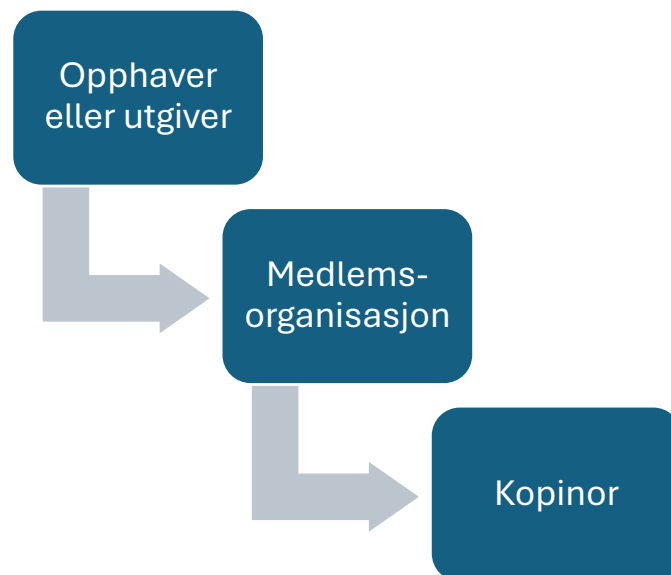
Eksemplarframstilling til bruk i KI-trening blir regulert i norsk lov når EUs digitalmarkedsdirektiv blir gjennomført, trolig i 2025. Da vil tekst- og datautvinning til forskningsformål være omfattet av en fribruksregel (direktivets art. 3). Det samme gjelder tekst- og datautvinning til andre formål (art. 4), men da med en mulighet for rettighetshaver til å reservere seg.

Kopinor var blant dem som i høringsrunden stilte spørsmål ved om ikke disse bestemmelsene går for langt når tekst- og datautvinning brukes til å trene generativ kunstig intelligens. Imidlertid henviser EUs KI-forordning (*AI Act*), som ble vedtatt 2024, direkte til de unntak og innskrenkninger som følger av direktivet.

Nasjonalbiblioteket har allerede i dag en forskriftshjemmel til å «fremstille eksemplar av åndsverk i sine samlinger som grunnlag for språklige korpuser for forskningsformål». Denne hjemmelen ligger blant annet til grunn for utviklingen av Språkbanken og til Nasjonalbibliotekets forskning på og utprøving av KI-modeller.

Fullmakter fra rettighetshaverne

Hovedregelen i opphavsretten er at en opphaver – eller den som opphaver har overdratt rettigheter til – selv gir samtykke til videre bruk.

Fullmaktskjeden fra rettighetshaver via medlemsorganisasjon til Kopinor.

Ofte er det ikke mulig eller hensiktsmessig for rettighetshaveren å inngå slike avtaler selv. Kollektive forvaltningsorganisasjoner som Kopinor er opprettet for å ivareta rettighetene i slike tilfeller. Dette er formulert slik i Kopinors formålsparagraf:

Kopinors formål er å sikre de økonomiske og ideelle rettigheter til opphavere og andre rettighetshavere ved å forvalte rettigheter på ikke-eksklusivt grunnlag hvor medlemmene finner det hensiktsmessig.

Kopinor kan ikke inngå slike avtaler på vegne av rettighetshaverne uten fullmakter. Dette ordnes ved at den enkelte opphaver eller utgiver gjennom sitt medlemskap har gitt fullmakter til medlemsorganisasjonen, normalt gjennom organisasjonens vedtekter. Gjennom medlemskap i Kopinor gir medlemsorganisasjonen fullmakt videre på vegne av sine medlemmer.

Avtalelisens

De fleste avtalene Kopinor inngår, omfatter også verk fra rettighetshavere som ikke er organisert gjennom våre medlemsorganisasjoner. Åndsverklovens regler om avtalelisens utvider avtalene til også å gjelde slike verk. Dette gjør det enklere for brukeren og sikrer mot søksmål fra utenforstående rettighetshavere.

Kopinors større avtaler er inngått i medhold av *særskilte* bestemmelser om avtalelisens (bruk i undervisning, i virksomheter og i arkiv, bibliotek og museer). I tillegg gir åndsverkloven adgang til å inngå avtaler med avtalelisensvirkning også på andre områder (*generell avtalelisens*)

Forutsetningen for å utløse avtalelisens er i alle tilfeller at organisasjonen

representerer et betydelig antall opphavere til verk som brukes i Norge, og er egnet til å forvalte rettighetene på området (§ 63)

Kopinors representativitet, basert på fullmakter fra medlemsorganisasjonene, er derfor også avgjørende for å utløse avtalelisens.

Fra fullmakter til avtale

Kopinor inngår avtaler med brukere på vegne av rettighetshaverne, på grunnlag av fullmakter fra medlemsorganisasjonene. Alle avtaler skal godkjennes av styret, og her vil de nærmere rammene for bruken være definert. I mange tilfeller har styremedlemmer deltatt i forhandlinger, og konkrete avtaleforslag vil ofte være forankret hos de mest berørte organisasjonene.

Siden Kopinor er en konsensus-basert organisasjon, vil medlemsorganisasjonene derfor ha en stor innflytelse på de enkelte avtaleinngåelsene, også etter at det er avgitt mer overordnede fullmakter.

Videre prosess

Dette notatet ble behandlet som en drøftingssak i Kopinors styre 13. desember 2024. Vi ber om at organisasjonen innen 1. april 2025 svarer på følgende spørsmål:

Ønsker dere at Kopinor, på ikke-eksklusivt grunnlag, skal forvalte deres medlemmers rettigheter ved lisensiering av beskyttet innhold til bruk i kunstig intelligens?

Ved bekreftende svar forutsettes det at organisasjonen vil sikre at dennes vedtekter gir anledning til å overdra slike rettigheter til Kopinor.

Vennligst benytt vedlagte svarskjema. Det er anledning til å legge ved utdypende kommentarer eller forbehold. Hvis organisasjonen trenger mer tid til å få formelle vedtak på plass (f.eks. på grunn av årsmøtebehandling), ber vi uansett om et foreløpig svar innen fristen. Hvis dere har behov for bistand fra Kopinors administrasjon, f.eks. i form av deltakelse på styremøter e.l., kontakt avd.dir. Hege Døssland, hd@kopinor.no.

Oslo, 18. desember 2024

Vennlig hilsen
KOPINOR

Hege Munch Gundersen (sign.)
adm. direktør